Sfântul Ioan Gură de Aur şi migraţia goţilor

Dragoş BOICU

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie „Andrei Şaguna"
Lucian Blaga University of Sibiu, Andrei Şaguna Faculty of Theology
Personal e-mail: dragos.boicu@ulbsibiu.ro

Saint John Chrysostom and the Gothic Migration

Abstract: This article aims to present a significant episode in the history of migrations in Europe: the passage of the Visigoths into the Roman Empire south of the Danube (376 A.D.) and their transformation from afflicted refugees into fearsome insurgents. Beyond this spectacular evolution, the author evaluates the position of the Church and the attitude of Bishop John Chrysostom towards these migrants in a context in which xenophobic feelings have reached a climax.
Keywords: migration, Goths, Late Antiquity, John Chrysostom, Eastern Roman Empire, Constantinople

Citation suggestion: Boicu, Dragoş. "Sfântul Ioan Gură de Aur şi migraţia goţilor". *Transilvania*, no. 10 (2021): 9-14. https://doi.org/10.51391/trva.2021.10.02.

În lumina textelor scripturistice migraţia este un fenomen indisolubil legat de destinul postparadisiac al omului. Cărţile istorice ale Vechiului Testament abundă de astfel de episoade începând cu mutarea primilor oameni în afara Edenului după căderea în păcatul originar (Geneză, capitolul 3), venirea lui Avraam în Canaan (Geneză, capitolul 12), mutarea fiilor lui Iacov în Egipt (Geneză, capitolul 46), fuga evreilor din Egipt în căutarea pământului unde curge lapte şi miere (Exod 3:8) şi întoarcerea lor din robia babilonică (Ezdra, capitolele 2-3). Noul Testament pune accentul pe o altă dimensiune a migraţiei, pornind de la realitatea că Împărăţia propovăduită de Mântuitorul Hristos „nu este din lumea aceasta" (Ioan 18:36) şi în consecinţă „nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie" (Evrei 13:14).

În primele trei secole d.Hr. această convingere a alinat inimile creştinilor care fie erau expulzaţi, fie erau nevoiţi să se refugieze din calea persecuţiilor. Totuşi, voluntar sau impus, fenomenul migraţiei este inevitabil asociat cu criza umanitară şi abuzurile celor ce încearcă să profite de această situaţie. Iar conflictul ce se conturează între migranţi şi autohtoni – perceput adesea ca o competiţie pentru acapararea resurselor – reprezintă un serios obstacol în integrarea „veneticilor" şi, din păcate, aceste aspecte ale migraţiei nu s-au schimbat prea mult de-a lungul istoriei.

Este interesantă atitudinea creştinismului faţă de această rivalitate şi merită explorat modul în care reprezentanţii Bisericii au încercat să armonizeze preceptele evanghelice şi iubirea de semen cu atitudinea dictată de interesele statului faţă de imigranţi. Un prim prilej în acest sens îl reprezintă pătrunderea goţilor în Imperiul Roman şi poziţia Sfântului Ioan Gură de Aur faţă de aceştia.

Context*

Apariţia hunilor la vest de Munţii Urali, după anul 350 angrenează toate migraţiile din a doua jumătate a secolului al IV-lea. În drumul lor spre păşuni tot mai fertile, în preajma anului 370, sub conducerea lui Balamber şi Alypbi hunii au distrus uniunea de triburi alane – stabilite în nord-estul Caucazului – şi regatul Bosforului, precum şi uniunea de triburi ostrogote cârmuite de Ermanaric (375)[1]. După mai multe tentative nereuşite de blocare a avansării hunilor în teritoriile lor, o parte a vizigoţilor (thervingi), conduşi de Fritigern şi Alavivus, se retrage înspăimântată spre teritoriile de la sud de Dunăre şi îi imploră pe romani să le permită traversarea fluviului, cu promisiunea ca în schimb să fie paşnici, să cultive câmpiile Traciei şi să pună la dispoziţie trupe auxiliare (376 d.Hr.)[2]. Valens, împăratul Orientului (364-378 d.Hr.), acceptă propunerea barbarilor şi dispuse să se ia măsuri pentru trecerea goţilor în Imperiu, precum şi pentru asigurarea subzistenţei lor până când li se va defalca un teritoriu suficient necesităţilor lor[3].

La scurt timp, Alatheus și Saphrax, împreună cu Witheric, noul rege al greuthungilor (ostrogoților), ajung pe malul stâng al Dunării, solicitând să fie și ei primiți în Moesia, doar că de această dată răspunsul a fost negativ. Între timp, cealaltă căpetenie vizigotă (*iudex*), regele de drept al thervingilor, Athanaric, se retrase cu un important număr de soldați în Caucaland, regiune inaccesibilă din pricina mulțimii pădurilor și a munților – cel mai probabil zona montană a Banatului (sau Munții Buzăului, după alte opinii), de unde îi gonise pe sarmați[4].

Rapacitatea generalilor Lupicinus și Maximus[5] însărcinați cu conducerea militară a Traciei atrage curând nemulțumirea refugiaților[6], motiv pentru care cei doi dispun dispersarea maselor barbare mai adânc în peninsula Balcanică, ceea ce slăbește paza la Dunăre, iar Alatheus si Saphrax profită de ocazie și intră în Imperiu, cu ostrogoții și regele lor[7]. La rândul său, Fritigern își asumă conducerea refugiaților goți din sudul Dunării și îi instigă pe conaționali la luptă. Generalul Lupicinus se decide să lichideze rezistența gotă, însă este înfrânt în apropiere de Marcianopolis. Unindu-și forțele cu cele ale celorlalți barbari, comandați de Suerid și Colias[8], Fritigern pustii Tracia până sub zidurile cetății Adrianopol și apoi se îndreaptă spre împrejurimile Constantinopolului.

Valens părăsi în grabă Antiohia pentru a-i înfrunta pe barbarii blocați de trupele lui Saturninus, comandantul cavaleriei (*Magister Equitum*) și ale experimentatului general Sebastian – *Comes Rei Militis*[9], care îi ceru împăratului să atace cât mai grabnic, fără a mai aștepta joncțiunea cu oastea lui Grațian, ajuns deja la Sirmium. Totuși, Valens ordonă un marș istovitor și încercă să țină singur piept mult mai numeroșilor goți, gest care l-a costat viața și nimicirea a mai bine de două treimi din oaste[10].

Moartea lui Valens în cursul bătăliei de la Adrianopol la 9 august 378 a creat un vid de putere în Orient, ce punea în pericol însăși existența provinciilor romane din Balcani și Asia. Conștient că nu va putea coordona singur cele două părți ale imperiului, Grațian era nevoit să aleagă un co-împărat cu care să colaboreze eficient pentru curmarea dezordinii provocate de barbari, dar în același timp căuta să dezamorseze tensiunea religioasă din Orient, unde niceenii minoritari erau permanent îngrădiți și strâmtorați de semiarieni. Din acest motiv l-a asociat la tron pe Teodosie cel Mare (379-395), niceean fervent de origine iberică, căruia i s-a încredințat sarcina lichidării rebeliunii barbare[11].

Atacul goților a pierdut treptat din forță din pricina permanentelor fragmentări și conflictelor dintre diferite clanuri. De fapt luptele intestine au dus la alungarea lui Athanaric și a partizanilor săi care s-au refugiat în cele din urmă în Constantinopol la 11 ianuarie 381, unde sunt întâmpinați cu mari onoruri de către Teodosie. Împăratul nădăjduia să le câștige bunăvoința și chiar să-i coopteze în lupta contra celorlalte triburi gote. Ca o pecetluire a relației dintre Teodosie și căpetenia fœderată, Athanaric a primit botezul din mâinile Sfântului Grigorie de Nazianz, în timp ce împăratul însuși i-ar fost naș. „Ceremonia a avut o imensă semnificație militară și politică la nivel propagandistic, indicând modul în care campania gotă putea fi soluționată pozitiv"[12].

Se pare că Athanaric trebuia să joace un rol destul de important în planul împăratului de a rezolva pașnic problema gotă, și, fără îndoială, l-ar fi avut dacă nu ar fi murit la doar două săptămâni de la sosire (25 ianuarie). Fastul cu care este înhumat, purtarea curtenitoarea a romanilor, dar și rivalitatea facțiunii lui Fritigern îi determină pe goții veniți cu Athanaric să intre în slujba Imperiului.

Războiul de uzură continuă și pe parcursul anului 381, însă fără rezultate notabile sau alte evenimente grave care să-l determine pe Teodosie să mai părăsească capitala. Din contră, durata conflictului cu romanii pare să fi devenit de nesuportat pentru migranții transformați în invadatori, care se arată dispuși negocierilor, concretizate în tratatul de pace încheiat la 3 octombrie 382, cum se consemnează în *Consularia Constantinopolitana*: „ipso anno universa gens Gothorum cum rege suo in Romaniam se tradiderunt"[13].

Totuși, dacă ar fi să îi dăm crezare lui Iordanes, pactul fusese încheiat deja de Athanaric pe când venise în Constantinopol, în calitate de „succesor" al lui Fritigern (qui tunc Fritigerno successerat)[14]. Desigur, pacea încheiată la 3 octombrie este mai mult un act formal[15], dar a rămas în istorie drept primul contract sau *foedus* care permitea stabilirea pe teritoriul imperiului a unei populații neromanizate cu un statut semi-autonom. În baza contractului goții primeau terenuri spre cultivare (dar nu proprietăți propriu-zise) și își puteau păstra structurile tribale și legile proprii de organizare, cu condiția să furnizeze în schimb recruți oricând era nevoie[16], care aveau să deservească imperiul în contingente conduse de comandanți goți, dar în subordinea generalilor romani. Firește, aceste prevederi sunt mai mult presupuse, necunoscându-se exact detaliile pactului. Totuși termenii par să semene celor ai acordului încheiat de Valens în 376, cu goții primiți în Imperiu, cu deosebirea că acum nu mai erau plasați în Tracia ca un grup compact, ci între Dunăre și Munții Haemus, dispersați, fără a mai putea aspira la o provincie autonomă în cuprinsul Imperiului[17].

Nemenționarea lui Fritigern după 381 ar indica cel mai probabil scăderea autorității lui, caz în care, pe fondul blocadei din Balcani, forțele invadatoare au fost nevoite să se împartă în grupuri mai mici, care au încheiat separat o serie de înțelegeri cu romanii. De aceea, Guy Halsall ajunge la concluzia că termenul de *foedus* este prea pretențios pentru aceste tratative, și îl preferă, în schimb, pe cel de *deditiones* (capitulări), cu atât mai mult cu cât migratorii erau lipsiți de o căpetenie unanim recunoscută de către toate facțiunile gote, care să negocieze cu Constantinopolul termenii unui acord, motiv pentru care nici Teodosie nu avea să se implice personal, ci îl delegă pe Saturninus să conducă discuțiile[18].

Acceptarea prezenței gote în Imperiu nu era tocmai o noutate; mai existau precedente în privința colonizării goților în sudul Dunării. Încă din timpul lui Constanțiu, goții creștini sunt primiți pentru a se stabili în Moesia, iar în anul 380 împăratul Grațian le acordă greuthungilor permisiunea de a se stabili în Pannonia Secunda și în provinciile limitrofe[19]. Deși a fost evaluată drept una dintre cele mai nefericite înțelegeri diplomatice ale Antichității Târzii și o capitulare a geniului roman în fața forței brute a unei enclave de barbari, alianța cu aceștia a asigurat protecția frontierei dunărene, de-a lungul timpului fiind blocate mai multe tentative de intruziune ce au culminat cu cea a ostrogoților (greutungii) din 386. Prin urmare acești migranți au devenit noii apărători ai limesului danubian.

De la refugiaţi năpăstuiţi la actori politici influenţi

Încă dinainte de încheierea acestor *deditiones* o parte dintre liderii triburilor gote au fost cooptați pentru a susține campaniile militare împotriva celorlaţi migranţi care devastau

Balcanii. Între aceste căpetenii s-a numărat şi Modares sau Modaharius[20] un membru al clanului Balti, din care făcea parte şi Athanaric, care va repurta în numele Imperiului numeroase victorii împotriva celor de un neam cu el[21]. În consecinţă s-a bucurat de o ascensiune rapidă, ocupând între anii 380-382 funcţia de *Magister Militum* în Tracia. De fapt devine atât de influent, încât Sfântul Grigorie de Nazianz îi adresează două scrisori (Epistolele 136 şi 137), databile în jurul anului 382, prin care îi solicita lui Modares ca, în calitate de bun creştin, să sprijine un sinod local, cel mai probabil ţinut la Constantinopol în 382/383.

Cazul lui Modares nu este nici pe departe singular, iar după statornicirea statutului de foederaţi goţii au fost angajaţi ca *bucellarii*[22] – constituiţi în armate private de mercenari în slujba aristocraţilor. În absenţa unui împărat puternic şi a unei opoziţii reale din partea armatei romane goţii ajung să monopolizeze funcţiile militare, motiv pentru care atitudinile xenofobe şi resentimentele faţă elementul germanic nu au întârziat să apară. Goţii mai aventurieri şi-au constituit corpuri de armată care au jefuit nestingherite regiuni vaste din Imperiu. O astfel de armată devastase Peloponezul în anul 397, iar patru ani mai târziu a pornit sub conducerea lui Alaric înspre vest, ameninţând prefectura Italiei şi a Galliei – expediţie ce a culminat cu jefuirea Romei în anul 410. O altă oaste a etnicilor goţi se încheagă în Frigia în jurul lui Tribigild şi reuşeşte să oprească în Armenia invazia hunilor dinspre Caucaz (398), sub comanda nominală a eunucului Eutropie, care a cules laurii acestei reuşite şi a obţinut drept recompensă demnitatea de patrician şi de consul. La scurt timp însă, oastea lui Tribigild[23] se revoltă în Asia Mică, pe motivul privării de răsplata (*dona*) garantată de Eutropie în cazul victoriei[24]. Din această cauză înaltul funcţionar încredinţează generalului Leo trupele regulate ale oştirii din Orient şi îl trimite împotriva răzvrătiţilor, dar fără succes.

Eutropie se vede nevoit să apeleze pentru îndeplinirea acestei misiuni la celălalt *magister militum praesentalis*, generalul got Gainas, care dispunea doar de unităţi alcătuite exclusiv din goţi şi alte triburi germanice. Fără a ajunge la o confruntare pe câmpul de luptă, Gainas iniţiază tratativele de pace, transmiţând împăratului că Tribigild va renunţa la revoltă dacă Eutropie va fi destituit. Căzut în dizgraţie şi detestat de împărăteasa Eudoxia, Eutropie este sacrificat fără reţineri de către Arcadie, eunucul patrician fiind eliminat din viaţa politică şi, în cele din urmă, executat în toamna anului 399[25]. Căderea lui Eutropie a atras după sine şi îndepărtarea lui Eutihie, unealta sa fidelă, care a fost înlocuit în funcţia de prefect pretorian al Orientului de către Aurelian (august 399 d.Hr.)[26].

După execuţia lui Eutropie, Gainas încheie un pact cu Tribigild şi devine astfel cel mai puternic oficial din Imperiul de Răsărit, încât îşi permite să facă presiuni asupra împăratului Arcadie pentru a-i da ca ostatici pe prefectul pretorian Aurelianus, pe generalul Saturninus (cel care „negociase" *foedus*-ul din 382) şi pe comitele Ioan, presupusul amant al împărătesei Eudoxia[27]. În plus, la sfârşitul primăverii anului 400 Gainas în calitate de *magister utriusque militiae* îşi încartiruieşte trupele în Constantinopol solicitând lăcaşuri de cult[28] pentru nevoile religioase ale noii garnizoane alcătuite din conaţionali de-ai săi, în marea lor majoritate semiarieni.

„Biserica goţilor" şi încercarea de integrare a migranţilor

Ca urmare a acestei evoluții neașteptate a modului în care goții ajung să acapareze pârghiile puterii police, Imperiul Roman intră într-o profundă criză, inclusiv socială și ideologică. Mai mult, conflictul dintre elementul autohton și cel barbar ajunge să se manifeste și în plan religios[29].

Acesta este momentul în care intervine Sfântul Ioan Gură de Aur. Merită menţionat faptul că amestecul unui episcop al Constantinopolului în afacerile politice ale imperiului nu mai cunoscuse precedent până în acest moment, însă ar fi greşit să înţelegem acest demers ca o extindere a atribuţiilor sale în sfera seculară. Sozomen arată că avem de-a face cu o autosesizare a ierarhului, care se înfăţişează înaintea împăratului şi a lui Gainas împotrivindu-se solicitării de lăcaşuri de cult[30]. Pe de altă parte, Teodoret al Cyrului salvează aparenţele şi vorbeşte de solicitarea acestei intervenţii de către Arcadie însuşi[31], iar Socrates trece episodul sub tăcere.

Este interesant modul în care Sozomen reconstruieşte discursul Sfântului Ioan, adresat generalului got:

> „i-a reproşat [lui Gainas] că [este] străin şi refugiat, şi că a jurat tatălui împăratului [i.e. lui Teodosie], care i-a salvat viaţa, să fie fidel romanilor, acestuia (împăratului) şi fiilor săi, şi legilor pe care încearcă [acum] să le lipsească de autoritate. Şi spunând aceasta, a arătat că Teodosie a emis legea prin care a pus capăt [dreptului] eterodocşilor de a se reuni [în adunări liturgice] între zidurile [cetăţii]".[32]

Astfel, potrivit lui Sozomen, înainte de a aduce în discuţie edictul lui Teodosie (din 28 februarie 380 – *Codex Theodosianus* XVI.1.2) care ar fi fost *per se* un argument suficient pentru a zădărnici pretenţia lui Gainas, Ioan Hrisostom se prevalează de faptul că generalul got este totuşi un refugiat şi un oaspete al romanilor, şi practic îi impută, aşa cum va sublinia şi Teodoret în textul paralel, nerecunoştinţa pentru multele binefaceri primite în schimbul unui efort minim[33]. La o primă vedere, textul pare să rezume poziţia xenofobă a lui Synesius, care subliniază pe rând în capitolele 14 şi 15 ale cuvântării sale *De Regno* că acest element străin, o rasă sălbatică, care, în ciuda compasiunii arătate de Teodosie după ce i-a înfrânt şi după încercarea împăratului de a le acorda demnităţi şi funcţii publice, s-a dovedit nerecunoscător şi de neîncredere, iar singura modalitate în care ar putea fi prevenit un dezastru politic era alungarea lor dincolo de Dunăre[34].

Din relatarea lui Teodoret se remarcă râvna Sfântului Ioan Hrisostom de a apăra legislaţia teodosiană, în baza căreia bisericile eterodocşilor fuseseră confiscase şi li interzisese acestora să deţină lăcaşuri de cult[35]. Cu toate acestea, espicopul este preocupat de situaţia religioasă a goţilor semiarieni, divizaţi în mai multe facţiuni religioase[36], şi pune bazele unui edificiu nou anume dedicat nevoilor spirituale ale migranţilor.

Noul lăcaş este menţionat de istorici tangenţial în contextul răscoalei constantinopolitanilor împotriva „veneticilor" aduşi de Gainas, în timpul căreia oştenii goţi sunt măcelăriţi alături

de familiile lor la 12 iulie 400. Relatările despre conflictul dintre goţi şi romani fac trimitere la incendierea „bisericii goţilor" (ἡ ἐκκλησία τῶν Γότθων)[37]. Aceasta făcea parte dintr-un ansamblu monahal ctitorit de Ioan Gură de Aur cu câţiva ani înainte de incident pe moşia generalului Promotus, pe partea europeană a Bosforului, pentru goţii care îmbrăţişaseră viaţa monahală[38]. De asemenea, pusese la dispoziţia „barbarilor" biserica Sfântului Pavel, care era deservită de goţi ortodocşi, hirotoniţi special pentru a-i păstori pe conaţionalii dispuşi să abandoneze arianismul[39].

Existenţa „bisericii goţilor" infirmă orice suspiciune de xenofobie care ar putea plana asupra Sfântului Ioan. Din contră, episcopul Constantinopolului era interesat şi de situaţia socială a migranţilor. Evident, prioritară era mântuirea celor „amăgiţi" de misionarii împăratului Valens, căci goţii deveniseră şi ei parte a turmei duhovniceşti pe care o păstorea în capitală, iar succesul acestor acţiuni se pare că îl determină să iniţieze o misiune ortodoxă la nord de Dunăre[40]. Comunitatea gotă se bucură de un mare interes din partea arhiereului care desfăşoară aici o intensă activitate misionară, predicând cu regularitate prin intermediul unui translator iscusit, după cum ne informează Teodoret al Cyrului[41]. Din fericire, s-a păstrat o astfel de predică, menită să evidenţieze că „Biserica este a tuturor, iar creştinismul se poate împăca cu limbile, tradiţiile şi cu aspiraţiile naţionale ale fiecărui popor, folosind tezaurul său spiritual şi neştirbindu-se unitatea în acelaşi Hristos"[42]. În cuprinsul *Omiliei a VIII-a*, rostită într-o duminică după Paşti, în intervalul 398-400, oratorul reia argumentul paulin al desfiinţării prin Hristos a distincţiei dintre iudeu şi elen, respectiv dintre romani şi barbari (*Galateni* 3:28), şi conchide astfel:

> „Să se împodobească Biserica, cea care luminează şi se întinde peste toţi. Soarele este al tuturor, ca şi pământul, marea şi aerul; cu atât mai mult este al tuturor cuvântul propovăduirii. [...] Deci să nu socotim o ruşine faptul că barbarii sunt în Biserică, ci să socotim aceasta ca o mare podoabă (cinste), căci Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, venind în lume, a chemat între cei dintâi pe barbari, pentru că, după ce S-a născut şi a fost aşezat în iesle, magii au venit din Persia şi I s-au închinat Lui".[43]

Remarcabil se dovedeşte şi fragmentul următor:

> „[...] Un alt profet lasă să se înţeleagă acelaşi lucru cu alte cuvinte, zicând: „Lupii şi mieii vor paşte împreună şi leopardul se va odihni cu ţapul, iar leul va mânca iarbă cu boul" (*Isaia* 66:25). Profetul nu are în vedere pe lei sau pe miei, nici pe leoparzi sau ţapi, ci ne prevesteşte şi ne arată că cei mai sălbatici dintre oameni vor ajunge la atâta blândeţe, fiind domoliţi de adevărul propovăduirii, încât se vor aduna la un loc cu oamenii civilizaţi şi foarte buni. Astăzi vedeţi lucrul acesta, adică pe cei mai barbari dintre oameni stând în turma Bisericii, având aceeaşi păşune şi un singur cort, precum şi o singură masă întinsă pentru toţi".[44]

Acest text poate fi văzut ca o replică autentic creştină mesajului xenofob al lui Synesius. Ucenicul Hypathiei şi viitorul episcop de Cyrene porneşte de la comparaţia lui Platon, care îi vedea pe cei ce asigură securitatea Statului ca pe nişte câini de pază, şi afirmă:

> „Dar păstorul nu trebuie să rânduiască lupii împreună cu câinii, chiar dacă aceştia par a fi domesticiţi, deşi au fost crescuţi de când [erau] odinioară pui, [căci] acelora într-un moment nefast (păstorul) le-ar încredinţa turma. Fiindcă atunci când (lupii) ar observa slăbiciune sau moleşeală în câini, îi vor ataca pe aceştia, turma şi pe păstor".[45]

Poate am exagera dacă am spune că ierarhul îşi armonizează acţiunile misionare cu interesele politice ale statului care vizau încorporarea acestor luptători barbari în imperiu şi adaptarea lor la noul context cultural. Cert este însă că acest nucleu spiritual se va dovedi foarte eficient în acţiunea de integrare socială a goţilor, ştiut fiind că barbarii care au îmbrăţişat creştinismul niceean nu s-au mai alăturat armatelor nomade ale lui Alaric sau Gainas, ci au rămas pe mai departe în Răsărit, pentru ca, în cele din urmă, să fie asimilaţi[46]. Centrul misionar de la biserica Sfântului Pavel se va dovedi extrem de important şi în timpul confruntării dintre goţi şi romani, întrucât la acest altar barbarii se vor refugia cu sutele pentru a solicita azil. De aceea, putem fi siguri că incendierea lăcaşului de cult, cu numeroşii goţi care îşi găsiseră acolo adăpost din faţa furiei romane, l-a determinat pe Sfântul Ioan să-i critice vehement pe cei responsabili, cu atât mai mult cu cât, potrivit lui Zosima, goţii au invocat în mod explicit dreptul de azil, dar le-a fost refuzat de împărat[47]. Acest moment declanşează conflictul dintre Ioan Hrisostom şi familia imperială[48], care aveau să se încheie cu depunerea şi exilarea sa câţiva ani mai târziu.

Deşi este văzut ca un „deeply non-political bishop"[49], Sfântul Ioan joacă un deosebit de important rol politic, întrucât la scurt timp după acest masacru, când Gainas şi trupele sale devastau Tracia, episcopul este considerat singura persoană capabilă să-l înfrunte pe generalul got şi este trimis într-o misiune diplomatică pentru a trata cu el încetarea ostilităţilor şi găsirea unei soluţii de compromis[50]. Doar în urma acestei intercesiuni este restaurat fragilul echilibru politic, afacerile statului fiind conduse de acum înainte de către împărăteasa Eudoxia, şi, după moartea ei (6 octombrie 404), de către prefectul pretorian Anthemius (405-414).

Concluzii

Oricât ar părea de generic trebuie subliniat faptul că problema integrării migranţilor nu este doar o provocare politică, ci mai ales una socială şi chiar religioasă, atât pentru cei nevoiţi să se stabilească într-un alt loc, cât şi pentru autohtoni. Din acest episod se poate observa că eforturile Biserica a avut şi are un potenţial deosebit pentru facilita depăşirea diferenţelor culturale şi pentru acordarea asistenţei sociale şi spirituale. Chiar dacă am fi tentaţi să considerăm experimentul hrisostomic de incluziune a goţilor un eşec, efectele lui au fost de durată, iar convertirea la *fides Nicaena* a reprezentat

un imbold suplimentar pentru „barbarii" dispuşi să renunţe la preocupările războinice şi traiul nomad. Din atitudinea exprimată de Ioan Gură de Aur în omiliile sale nu reiese că ar susţine nivelare culturală, nici o „civilizare" forţată. Din contră, ierarhul consideră că Biserica trebuie să îşi asume responsabilitatea de a-i proteja pe „venetici" de abuzurile autorităţii seculare ivite tocmai pe fondul diferenţelor politice, sociale sau culturale, şi încearcă el însuşi să intervină în acordarea dreptului de azil (ius asylum).

Note:

* În studiul de faţă am utilizat inclusiv rezultate de cercetare anterioare, ilustrate în următoarele articole: Dragoş Boicu, „Ascensiunea la tron a lui Teodosie cel Mare şi primii ani de domnie. Observaţii cu privire la războiul dintre romani şi goţi (378-382)," Tabor, no. 9/VI (2012): 35-46 şi „Împăratul teodosian – patron al ecumenicităţii Bisericii (379-457)," in Imperiu şi sacerdoţiu. Dinamica raporturilor Biserică-Stat în Imperiul Romano-Bizantin (306-867), editat de N. Chifăr şi D. Boicu (Iaşi: Doxologia, 2016), 148-264.

1. Michael Kulikowski, *Rome's Gothic Wars: from the third century to Alaric* (Cambridge/New York/Melbourne: Cambridge University Press, 2007), 124-131.
2. Ammianus Marcellinus, *Res Gestae* (*RG*), 30.3.7 (London: Harvard University Press, 1939), 318
3. Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, vol. I (Bucureşti: Anastasia, 2000), 186.
4. Ammianus Marcellinus, *RG*, 31.4.12-13, 406-408: „Ad Caucalandensem locum altitudine siluarum inaccesum et montium, cum suis omnibus decli-navit, Sarmatis inde extrusis".
5. Ammianus Marcellinus, *RG* 31.4.9, 404-406.
6. Ammianus Marcellinus, *RG* 31.5.1-2, 408.
7. Ammianus Marcellinus, *RG* 31.5.3, 410.
8. Nobili goţi care, înainte de imigraţie, fuseseră primiţi în serviciul imperiului, *cf.* Ammianus Marcellinus, *RG* 31.6.1, 418-420.
9. Ammianus Marcellinus, *RG* 31.11.1-4, 456-460.
10. Ammianus face o descriere amănunţită a luptei în capitolele 12 şi 13 ale celei de-a XXXI-a cărţi a istoriei sale.
11. Pentru expunere mult mai detaliată a motivelor care au determinat alegerea lui Teodosie cel Mare vezi şi Dragoş Boicu, „Ascensiunea la tron a lui Teodosie cel Mare şi primii ani de domnie. Observaţii cu privire la războiul dintre romani şi goţi (378-382)," *Tabor*, no. 9/VI (2012), 35-46.
12. John A. McGuckin, *Sf. Grigorie de Nazianz. O biografie intelectuală*, trans. Adrian Podaru (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2013) 486.
13. *Consularia Constantinopolitana*, a. 382, 2.
14. Iordanes, *Getica*, XXVIII.142, *PL* 69: 1271.
15. Robert Malcolm Errington. „Theodosius and the Goths," *Chiron*, no. 28 (1998): 19.
16. Latinius Pacatus Drepanius, *Panegyricus cum notis integris*, XII, 3 (Amsterdam, 1753), 41.
17. Herwig Wolfram, *Die Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte des 6. Jahrhunderts. Entwurf einer historischen Etnographie* (München: C.H. Beck, 2001), 140.
18. Guy Halsall, *Barbarian Migrations and the Roman West* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 182-185.
19. R.M. Errington, *Roman Imperial Policy. From Julian to Theodosius* (Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2006), 60.
20. A.H.M. Jones, J.R. Martindale & J. Morris, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, Vol. 1 (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), 605.
21. Wolfram, *Die Goten.* 138.
22. Bucellarius ar însemna literal mâncător de biscuiţi sau pesmeţi – hrana curentă a mercenarilor şi a gărzilor de corp.
23. Zosima, *Historia Nova (HN)*, V, 13 (Leipzig, 1784), 421. Alan Cameron, Jacqueline Long, *Barbarians and Politics at the Court of Arcadius* (Berkeley: University of California Press, 1993), 324.
24. Gerhard Albert, *Goten in Konstantinopel: Untersuchungen zur oströmischen Geschichte um das Jahr 400 n. Chr*. (Paderborn: F. Schöningh Verlag, 1984), 92-93.
25. Jan Hallebeek, „Church Asylum in Late Antiquity. Concession by the Emperor or Competence of the Church?", in *Secundum Ius. Opstellen aangeboden aan prof. mr. P.L. Nève*, edited by E.C. Coppens (Nijmegen: Gerard Noodt Instituut, 2005), 169.
26. Thomas Samuel Burns, *Barbarians Within the Gates of Rome* (Indiana University Press, 1994), 171-173.
27. J.N.D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom-Ascetic, Preacher, Bishop* (New York: Cornell University Press, 1995), 152-153.
28. Sozomen, *Historia Ecclesiastica (HE),* VIII.4, *PG* 67:1524.
29. Pentru o încadrare politică şi ideologică mai amănunţită a acestui moment a se vedea şi Dragoş Boicu, *Împăratul teodosian – patronul universalismului roman şi al ecumenicităţii Bisericii* (Iaşi: Doxologia, 2018), 254-296.
30. Sozomen, *HE,* VIII.4, *PG* 67:1524.
31. Teodoret de Cyr, *Historia Ecclesiastica (HE),* V.32, *PSB* 44, 239.
32. Sozomen, *HE,* VIII, 4, *PG* 67:1524.
33. Teodoret de Cyr, *HE,* V, 32, *PSB* 44, 239.

34. Synesius, *Oratio de regno*, *PG* 66:1088-1097.
35. Sozomen, *HE,* VIII, 4, *PG* 67:1524; *Codex Theodosianus* 16.5.6.
36. J.H.W.G. Liebeschuetz, *Barbarians and Bischops, Army, Church and State in the Age of Acadius and Chrysostom* (Oxford: Clarendon Press, 2001), 110.
37. Socrates, *Historia Ecclesiastica (HE),,* VI, 6, *PG* 67:680; Sozomen, *HE,* VIII, 4, *PG* 67:1524. Teodoret de Cyr, *HE*, V, 30, *PG* 82:1257.
38. Jacques Zeiller, *Les origins chretiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain* (Paris, 1918), 415.
39. Vasile Sibiescu, „Activitatea misionară a Sfântului Ioan Hrisostom printre goți" ["The missionary activity of St. John Chrysostom among the Goths"]. *Glasul Bisericii*, no. 3-4 (1973): 378.
40. Teodoret de Cyr, *HE,* V, 31, *PSB* 44, 238.
41. Teodoret de Cyr, *HE,* V, 30, *PSB* 44, 237.
42. Sibiescu, „Activitatea," 379.
43. Ioan Gură de Aur, *Omilia a VIII-a*, *PG* 63:496 (Tradusă în limba română de Pr. Prof. Vasile Sibiescu în *GB*, nr. 3-4/1973, pp. 380-381).
44. Ioan Gură de Aur, *Omilia a VIII-a*, *PG* 63:496.
45. Synesius, *Oratio de regno*, *PG* 66: 1089.
46. Sibiescu, „Activitatea," 379.
47. Zosima, *HN*, V, 19, pp. 438-439.
48. Liebeschuetz, *Barbarians*, 122.
49. Kelly, *Golden Mouth*, 151.
50. Teodoret de Cyr, *HE,* V, 33, *PSB* 44, 239.

Bibliography:

***. *Chronicle of Hydatius and the Consularia Constantinopolitana*. Edited by R.W. Burgess. New York: Oxford University Press, 1993.

Albert, Gerhard. *Goten in Konstantinopel: Untersuchungen zur oströmischen Geschichte um das Jahr 400 n. Chr*. Paderborn: F. Schöningh Verlag, 1984.

Bănescu, Nicolae. *Istoria Imperiului Bizantin [The history of Byzantine Empire],* vol. I. Bucharest: Anastasia, 2000.

Boicu, Dragoş. "Ascensiunea la tron a lui Teodosie cel Mare şi primii ani de domnie. Observaţii cu privire la războiul dintre romani şi goţi (378-382)" [The Ascension to Throne of Theodosius the Great and the First Years of Reign. Observations Regarding the War between Romans and Goths (378-382)], *Tabor* VI, no. 9 (2012): 35-46.

Boicu, Dragoş. *Împăratul teodosian – patronul universalismului roman şi al ecumenicităţii Bisericii* [The Theodosian Emperor – protector of Roman Universalism and Church's Ecumenicity]. Iaşi: Doxologia, 2018.

Burns, Thomas Samuel. *Barbarians Within the Gates of Rome*. Indiana University Press, 1994.

Cameron, Alan and Jacqueline Long. *Barbarians and Politics at the Court of Arcadius.* Berkeley: University of California Press, 1993.

Chrysostom, John. *The eighth homily*. Edited by J.-P. Migne. PG 63. Paris, 1852.

Errington, Robert Malcolm. *Roman Imperial Policy. From Julian to Theodosius*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2006.

Errington, Robert Malcolm. "Theodosius and the Goths." *Chiron*, no. 28 (1998): 1-27.

Halsall, Guy. *Barbarian Migrations and the Roman West*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Hallebeek, Jan. "Church Asylum in Late Antiquity. Concession by the Emperor or Competence of the Church?" In *Secundum Ius. Opstellen aangeboden aan prof. mr. P.L. Nève*, edited by E.C. Coppens, 163-182. Nijmegen: Gerard Noodt Instituut, 2005.

Iordanes. *De Gothorum origine et rebus gestis*. Edited by J.-P. Migne. PL 69. Paris, 1848.

Jones, A.H.M., Martindale, J.R. & Morris, J. *The Prosopography of the Later Roman Empire*, Vol. 1 (A.D. 260-395). Cambridge: Cambridge University Press, 1971.

Kelly, J.N.D. *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom-Ascetic, Preacher, Bishop*. New York: Cornell University Press, 1998.

Kulikowski, Michael. *Rome's Gothic Wars: from the third century to Alaric*. Cambridge/New York/Melbourne: Cambridge University Press, 2007.

Liebeschuetz, J.H.W.G. *Barbarians and Bischops, Army, Church and State in the Age of Acadius and Chrysostom*. Oxford: Clarendon Press, 2001.

Marcellinus, Ammianus. *Res Gestae*, vol. 3. Edited by John Carew Rolfe. London: Harvard University Press, 1939.

McGuckin, John A. *Sf. Grigorie de Nazianz. O biografie intelectuală* [St. Gregory of Nazianzus. An Intellectual Biography]. Translated by Adrian Podaru. Cluj-Napoca: Renaşterea, 2013.

Pacatus, Latinius Drepanius. *Panegyricus cum notis integris*. Edited by Joanne Arntzenio. Amsterdam, 1753.

Sibiescu, Vasile. "Activitatea misionară a Sfântului Ioan Hrisostom printre goţi" ["The missionary activity of St. John Chrysostom among the Goths"]. *Glasul Bisericii*, no. 3-4 (1973): 375-388.

Socrates. *Historia Ecclesiastica*. Edited by J.-P. Migne. PG 67. Paris, 1864.

Sozomen. *Historia Ecclesiastica*. Edited by J.-P. Migne. PG 67. Paris, 1864.

Synesius. *Oratio de regno*. Edited by J.-P. Migne. PG 66. Paris, 1864.

Teodoret of Cyr. *Historia Ecclesiastica*. Edited by J.-P. Migne. PG 82. Paris, 1864. Romanian translation by Vasile Sibiescu. PSB 44. Bucharest: EIBMBOR, 1995.

Wolfram, Herwig. *Die Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte des 6. Jahrhunderts. Entwurf einer historischen Etnographie*. München: C.H. Beck, 2001.

Zeiller, Jacques. *Les origins chretiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*. Paris: 1918.

Zosima. *Historia Nova*. Edited by Frid. Reitemaier. Leipzig, 1784.